

แนวทางการจัดการไม้มีค่าทางเศรษฐกิจเพื่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจ Guidelines for Managing Valuable Timbers for Economic Development

เกียรติขจร ไชยรัตน์¹ และ จำเลื่อง เหตุทอง²
Kiatkajon Chairat¹ and Jamluang Hattong²

Received: 19 November 2024; Revised: 13 February 2025; Accepted: 12 March 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์ป่าไม้ในประเทศไทย แนวทางการจัดการป่าไม้ของต่างประเทศและประเทศไทยและข้อจำกัดของการส่งเสริมปลูกไม้เศรษฐกิจตามพระราชบัญญัติป่าไม้ (ฉบับที่ 8) พ.ศ.2562 และเสนอแนวทางการส่งเสริมปลูกไม้เศรษฐกิจเพื่อขยายสู่การพัฒนาทางเศรษฐกิจ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหาจากแหล่งข้อมูลหลากหลาย ทั้งเอกสารทางวิชาการ บทความ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ กฎหมาย ระเบียบ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ ข้อมูลที่ได้ถูกตีความตามหลักเหตุผล เพื่อสังเคราะห์สาระสำคัญและอธิบายประเด็นตามวัตถุประสงค์ในการศึกษา

ผลการวิจัยพบว่า ประเทศไทยถือว่าอยู่ในกลุ่มประเทศที่พื้นที่ป่าลดลง พ.ศ. 2566 มีพื้นที่ป่าไม้เหลืออยู่เพียง 101,818,155.76 ไร่ หรือคิดเป็น 31.47% ของพื้นที่ประเทศ กรณีศึกษาตัวอย่างการจัดการป่าไม้ในต่างประเทศมีแนวคิดหลักที่สำคัญคือ การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ ส่วนเสียในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ ในขณะที่ข้อเสนอแนวทางการส่งเสริมปลูกไม้เศรษฐกิจเพื่อขยายสู่การพัฒนาทางเศรษฐกิจ ประกอบด้วย 1) แนวทางการใช้แนวคิดวนศาสตร์ชุมชนเพื่อการจัดการภาคป่าไม้ 2) แนวทางการกำหนดพื้นที่การอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจ 3) แนวทางการกำหนดประเภทพันธุ์ไม้เพื่อการส่งเสริมการปลูกไม้ และ 4) แนวทางการมีส่วนร่วมทั้งระดับจุลภาคและมหภาคเพื่อการปลูกไม้มีค่าสู่การพัฒนาเศรษฐกิจ

คำสำคัญ: ไม้มีค่าทางเศรษฐกิจ; การจัดการภาคป่าไม้; การพัฒนาเศรษฐกิจ

¹ คณะเทคโนโลยีการจัดการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย; Faculty of Management Technology, Rajamangala University of Technology Srivijaya

² คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย; Faculty of Agriculture, Rajamangala University of Technology Srivijaya

Corresponding author, e-mail: jamluang.h@rmutsv.ac.th

Abstract

This research article aims to analyze the current state of forestry in Thailand, explore forest management approaches both domestically and internationally, examine the limitations of promoting economic tree planting under the Forest Act (No. 8), B.E. 2562 (2019), and propose strategies for enhancing economic tree cultivation to contribute to national economic development. This study employed a qualitative research methodology through content analysis of diverse sources, including academic documents, articles, research papers, theses, laws, regulations, and electronic media. The data were interpreted using rational analysis to synthesize key insights and address the study's objectives.

The findings reveal that Thailand is among the countries experiencing forest area decline. As of 2023, forest coverage has decreased to 101,818,155.76 rai, accounting for only 31.47% of the country's total area. Case studies of international forest management highlight the importance of stakeholder participation in the conservation and utilization of forest resources. The proposed strategies to promote economic tree planting for economic development include: (1) integrating community forestry concepts into forest sector management; (2) designating areas for both conservation and economic utilization; (3) identifying suitable tree species for cultivation; and (4) promoting participation at both micro and macro levels to support the sustainable development of valuable timber resources.

Keywords: Economic Tree Species; Forest Sector Management; Economic Development

บทนำ

ป่าไม้เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่อำนวยการประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อสังคมมนุษย์ รวมทั้งมีคุณค่าทางด้านสภาพแวดล้อมความเป็นอยู่ของพืชและสัตว์นานาชนิด ดังนั้นป่าไม้จึงเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีบทบาทสำคัญในการผลิตผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ที่เป็นปัจจัยพื้นฐานเพื่อการดำรงชีวิต ปัจจุบันประเทศไทยได้ก้าวสู่การพัฒนาทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคมอย่างรวดเร็วจึงทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ เป็นอย่างมาก การมุ่งพัฒนาเศรษฐกิจโดยไม่คำนึงถึงความยั่งยืนของทรัพยากรป่าไม้ตลอดจนการเพิ่มขึ้นของประชากรก่อให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับความขาดแคลนที่อยู่อาศัย ซึ่งเป็นสาเหตุทำให้เกิดการบุกรุกทำลายป่า ในขณะที่เดียวกันกระแสการพัฒนาของประเทศต่าง ๆ ประชาคมโลกได้ให้ความสนใจในปัญหาดังกล่าวและได้กำหนดแนวทางการจัดการป่าไม้อย่างยั่งยืนภายใต้กรอบองค์การสหประชาชาติโดยการปลูกสร้างสวนป่าไม้

เศรษฐกิจเพื่อผลิตไม้ตอบสนองความต้องการและทดแทนไม้ที่ผลิตจากป่าธรรมชาติ (กรมป่าไม้ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2566)

ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (2561-2580) ได้กำหนดเป้าหมายการเพิ่มพื้นที่ป่าไม้ให้ได้ร้อยละ 40 ของพื้นที่ประเทศ โดยจำแนกเป็นป่าอนุรักษ์ร้อยละ 25 และป่าเศรษฐกิจร้อยละ 15 ซึ่งในการเพิ่มป่าไม้มีค่าทางเศรษฐกิจนั้น ภาครัฐได้กำหนดให้มีการส่งเสริมการปลูกไม้มีค่าทางเศรษฐกิจในที่ดินกรรมสิทธิ์ สามารถตัดขาย รวมถึงส่งเสริมการปลูกต้นไม้ในพื้นที่ราชการต่าง ๆ ทั้งนี้ ไม้มีค่าทางเศรษฐกิจ หรือไม้เศรษฐกิจ (Economically valuable timbers) เป็นทางเลือกหนึ่งที่จะทำให้มีพื้นที่ป่าไม้เพิ่มขึ้น หากมีการส่งเสริม และสนับสนุนให้ภาคประชาชน ภาคเอกชน ปลูกไม้มีค่าทางเศรษฐกิจในพื้นที่นอกเขตป่าไม้ให้ได้อย่างจริงจัง และกำหนดทิศทางการเพิ่มพื้นที่ป่าเศรษฐกิจให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม แม้ว่าได้มีการกำหนดทิศทางการส่งเสริมการปลูกไม้มีค่าทางเศรษฐกิจให้กับเกษตรกรที่สนใจ และหันมาให้ความสำคัญกับการปรับเปลี่ยนอาชีพจากการปลูกพืชเชิงเดี่ยวมาปลูกไม้มีค่าทางเศรษฐกิจควบคู่ หรือเป็นอาชีพหลักแทน แต่ยังมีข้อจำกัด เช่น การตลาด และอำนวยความสะดวกในการขออนุญาตต่าง ๆ ให้มีการปลูก การจัดการ การตัด การแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ รวมถึงการส่งออกไปขายในตลาดต่างประเทศ (องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้, 2561)

ดังที่กล่าวข้างต้น มีจุดมุ่งหมายที่จะวิเคราะห์สถานการณ์ป่าไม้ในประเทศไทย แนวทางการจัดการป่าไม้ของต่างประเทศและประเทศไทยและข้อจำกัดของการส่งเสริมปลูกไม้เศรษฐกิจตามพระราชบัญญัติป่าไม้ (ฉบับที่ 8) พ.ศ.2562 และเสนอแนวทางการพัฒนาการปลูกไม้เศรษฐกิจเป็นอาชีพเพื่อเป้าหมาย คือประชาชนระดับครัวเรือน ภาคเอกชน และอุตสาหกรรมจะร่วมในการปลูกและพัฒนาไม้มีค่าทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้ความคาดหวังจากการวิจัยเพื่อนำผลของการศึกษาที่ได้มาเป็นแนวทางในการพัฒนาหรือปรับปรุงโครงการปลูกไม้เศรษฐกิจและให้ไม้เศรษฐกิจเป็นประเด็นสำคัญในการสร้างรายได้ สร้างชาติ สร้างความเข้มแข็ง มั่งคั่ง มั่นคง ยั่งยืนให้กับสังคมไทยในโอกาสต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. วิเคราะห์สถานการณ์ป่าไม้ในประเทศไทย แนวทางการจัดการป่าไม้ของต่างประเทศและประเทศไทยและข้อจำกัดของการส่งเสริมปลูกไม้เศรษฐกิจตามพระราชบัญญัติป่าไม้ (ฉบับที่ 8) พ.ศ.2562
2. เสนอแนวทางการส่งเสริมปลูกไม้เศรษฐกิจเพื่อขยายสู่การพัฒนาทางเศรษฐกิจ

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการวิจัยเอกสาร เช่น หนังสือ บทความ วารสารทางวิชาการ งานวิจัย ตลอดจนข้อมูลที่เกี่ยวข้อง และเอกสารอื่น ๆ ในรูปของข้อมูลเอกสารและข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ทั้งในประเทศและต่างประเทศ

1. แหล่งที่มาและการเก็บรวบรวมข้อมูล

แหล่งที่มาของข้อมูล คือ ข้อมูลทุติยภูมิ จะเป็นการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการปลูกไม้มีค่าทางเศรษฐกิจเพื่อนำมาวิเคราะห์เชิงข้อมูลเนื้อหาตามประเด็นวัตถุประสงค์การวิจัย สำหรับการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการค้นคว้าและเก็บข้อมูลแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวข้อง เช่น การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรป่าไม้ พระราชบัญญัติและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับอำนาจหน้าที่ของภาครัฐ นโยบายภาครัฐ เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากหนังสือ ตำรา บทความวิชาการ และสืบค้นทางอินเทอร์เน็ต โดยเป็นการทบทวนเอกสารและสถิติข้อมูลต่าง ๆ ที่มีอยู่เพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษา และวิเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิ

2. ขั้นตอนการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีระเบียบวิธีการศึกษาซึ่งมีแนวทาง ขั้นตอน และกระบวนการวิธีการสำหรับการวิจัยซึ่งคณะผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการวิจัยเชิงเอกสาร มีการกำหนดขอบเขตเพื่อวิเคราะห์แนวทางทั้งระดับจุลภาคและมหภาคโดยพิจารณาบริบทของเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการปลูกป่าไม้มีค่าทางเศรษฐกิจ ประกอบไปด้วย 3 ขั้นตอนสำคัญ 1) ศึกษาสภาพบริบทสถานการณ์ ความต้องการ และกลไกการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมปลูกไม้เศรษฐกิจของผู้มีส่วนได้ ส่วนเสียในการปลูกไม้เศรษฐกิจ 2) วิเคราะห์โอกาสและข้อจำกัดของพระราชบัญญัติป่าไม้ (ฉบับที่ 8) พ.ศ.2562 ในการส่งเสริมปลูกไม้เศรษฐกิจ และ 3) เสนอแนวทางการส่งเสริมปลูกไม้เศรษฐกิจทั้งระดับจุลภาคและมหภาคเพื่อขยายสู่การพัฒนาทางเศรษฐกิจ

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากข้อมูลการศึกษา เอกสารและข้อมูลที่ได้รับจะนำมาตรวจสอบความครบถ้วนและความถูกต้องของข้อมูล โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลที่แตกต่างกันนำมาจัดหมวดหมู่ของข้อมูลตามประเด็นการศึกษา สรุปและนำเสนอผลการศึกษาเชิงพรรณนา แต่ละประเด็นการศึกษา โดยจะนำข้อมูลที่ผู้วิจัยได้ทำการค้นคว้ามานำมาวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) พร้อมกับนำเสนอโดยการเขียนบรรยายและอธิบายความตามข้อมูลที่สอดคล้องตรงตามวัตถุประสงค์การวิจัย รวมทั้งทำการสังเคราะห์เพื่อให้ได้ข้อมูลในภาพรวมภายใต้วัตถุประสงค์ของการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาเรื่องแนวทางการจัดการป่าไม้มีค่าทางเศรษฐกิจเพื่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. สถานการณ์ป่าไม้ในประเทศไทย แนวทางการจัดการป่าไม้ของต่างประเทศและประเทศไทยและข้อจำกัดของการส่งเสริมปลูกไม้เศรษฐกิจตามพระราชบัญญัติป่าไม้ (ฉบับที่ 8) พ.ศ. 2562 ประเทศไทยกำหนดพื้นที่ป่าไม้ หมายถึง พื้นที่ที่มีไม้ยืนต้นปกคลุมต่อเนื่องไม่น้อยกว่า 3.125 ไร่ รวมถึงพื้นที่ธรรมชาติอื่นที่แวดล้อมผืนป่า ยกเว้นพื้นที่เกษตรเชิงพาณิชย์ เช่น สวนยางพารา สวนปาล์ม และวนเกษตร ดังนั้นการบริหารจัดการป่าไม้กระจายอยู่ในความรับผิดชอบ

ของ 4 กระทรวงหลัก ได้แก่ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงพาณิชย์ และกระทรวงมหาดไทย โดยมีหน่วยงานสำคัญ ได้แก่

- 1) กรมป่าไม้: ดูแลป่าสงวนและกำกับสวนป่าเชิงพาณิชย์ของเอกชน
- 2) องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้: จัดการสวนป่าเพื่อการผลิตไม้
- 3) กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช: รับผิดชอบพื้นที่อนุรักษ์
- 4) กรมศุลกากร: ตรวจสอบการนำเข้า-ส่งออกไม้
- 5) หน่วยงานท้องถิ่นและตำรวจ: บังคับใช้กฎหมายป่าไม้ในระดับพื้นที่

เมื่อพิจารณาตามส่วนภูมิภาค พบว่าพื้นที่ป่าไม้ของประเทศกระจายตัวแตกต่างกันไปในแต่ละภาค ทั้งในด้านขนาดและสัดส่วนเมื่อเทียบกับพื้นที่ทั้งหมดของภูมิภาคนั้น ๆ โดยมีรายละเอียดดังนี้

ภูมิภาค	พื้นที่ทั้งหมด (ไร่)	พื้นที่ป่าไม้ (ไร่)	สัดส่วนพื้นที่ป่าไม้
ภาคเหนือ	60,048,349.14	37,976,519.37	63.24%
ภาคตะวันตก	34,038,210.43	20,033,806.37	58.86%
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	104,823,709.22	15,608,130.07	14.89%
ภาคกลาง	56,912,645.90	12,263,466.16	21.55%
ภาคใต้	46,154,901.40	11,232,880.27	24.34%
ภาคตะวันออก	21,550,883.56	4,703,353.52	21.82%
รวมทั้งประเทศ	323,528,699.65	101,818,155.76	31.47%
พื้นที่ป่าไม้นอกเส้นขอบเขตการปกครอง กระทรวงมหาดไทยปี พ.ศ. 2563	91,949.22		

ตารางที่ 1 พื้นที่ป่าไม้แยกตามภูมิภาค (ที่มา: โครงการจัดทำข้อมูลสภาพพื้นที่ป่าไม้ปี พ.ศ. 2566, กรมป่าไม้)

ในปี พ.ศ. 2566 ประเทศไทยมีพื้นที่ป่าไม้ เหลืออยู่เป็นจำนวน 101,818,155.76 ไร่ หรือคิดเป็น 31.47% ของพื้นที่ประเทศ แบ่งเป็นพื้นที่ป่าไม้ในภาคกลาง 12,263,466.16 ไร่ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 15,608,130.07 ไร่ ภาคตะวันออก 4,703,353.52 ไร่ ภาคตะวันตก 20,033,806.37 ไร่ ภาคใต้ 11,232,880.27 ไร่ และภาคเหนือ 37,976,519.37 ไร่ และมีพื้นที่ป่าไม้ที่ปรากฏนอกขอบเขตการปกครองอีกจำนวน 91,949.22 ไร่

ประเทศไทยมีพื้นที่ป่าลดลง โดยมีแนวโน้มลดลงตามลำดับ ข้อมูลจากรายงานโครงการจัดทำข้อมูลสภาพพื้นที่ป่าไม้ปี พ.ศ. 2566 โดยกรมป่าไม้ ชี้ว่าในปี พ.ศ. 2516 ประเทศไทยมีพื้นที่ป่าไม้ทั้งหมด 138,566,875 ไร่ หรือคิดเป็น 43.21% ของพื้นที่ประเทศ แต่ในปี พ.ศ. 2566 มีพื้นที่ป่าไม้เหลืออยู่เพียง 101,818,155.76 ไร่ หรือคิดเป็น 31.47% ของพื้นที่ประเทศเท่านั้น (ลดลง 11.74 %) สำหรับการจัดการพื้นที่ป่าของไทย เมื่อพิจารณาจากแผนการปฏิรูปประเทศด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ฉบับปรับปรุง) พ.ศ. 2564-2565 กำหนดกิจกรรมปฏิรูปในการเพิ่มและพัฒนาพื้นที่ป่าไม้ให้ได้ตามเป้าหมายที่ระบุไว้ในนโยบายป่าไม้แห่งชาติปี พ.ศ. 2562 ตั้งเป้า

ปี พ.ศ. 2565 มีพื้นที่ป่าไม้ไม่น้อยกว่า 33.04% ปี พ.ศ. 2570 มีพื้นที่ป่าไม้ไม่น้อยกว่า 35.35% ปี พ.ศ. 2575 มีพื้นที่ป่าไม้ไม่น้อยกว่า 37.67% และปี พ.ศ. 2580 มีพื้นที่ป่าไม้ไม่น้อยกว่า 40%

จากข้อมูลตารางที่ 1. พบว่า ปี พ.ศ. 2566 ไทยมีพื้นที่ป่าเพียง 31.47% พลาดจากเป้าที่ตั้งไว้ในปี พ.ศ. 2565 ที่ 33.04% และถ้าหากจะบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ว่าไทยจะต้องมีพื้นที่ป่าอย่างน้อย 40% ของพื้นที่ประเทศ หรือเท่ากับ 129,411,479.86 ไร่ ภายในปี พ.ศ. 2580 จากนั้นไปอีก 13 ปี (พ.ศ. 2567-2580) จะต้องเพิ่มพื้นที่ป่าอย่างน้อย 27,057,995.10 ไร่ หรือเฉลี่ย 3,517,539.36 ไร่ต่อปี ในขณะที่ข้อมูลในปัจจุบันแสดงถึงพื้นที่ป่าไม้กลับลดลงเฉลี่ย 187,545.07 ไร่ต่อปี ทั้งนี้ปัญหาการจัดการป่าไม้ที่สำคัญของประเทศไทย คือ "ปัญหาพื้นที่ป่าไม้ลดลง" มีสาเหตุที่สำคัญ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน (Land use change) จากพื้นที่ป่าไม้ไปเป็นพื้นที่ เช่น พื้นที่เกษตรกรรม พื้นที่ชุมชนและสิ่งปลูกสร้าง หรือเกิดจากปัญหาไฟป่า

1.2 แนวทางการจัดการป่าไม้ของต่างประเทศ

จากการศึกษาพบว่าหลายประเทศทั่วโลกได้ตระหนักถึงความสำคัญของการรักษาป่าไม้ในฐานะกลไกสำคัญในการรักษาสมดุลของระบบนิเวศ บรรเทาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และเป็นแหล่งรายได้ทางเศรษฐกิจ จึงได้มีการพัฒนานโยบายและแนวทางการจัดการป่าไม้ให้สอดคล้องกับบริบททางธรรมชาติ เศรษฐกิจ และสังคมของแต่ละประเทศ ดังนี้

1) เยอรมนี เน้นการจัดการป่าไม้อย่างยั่งยืนภายใต้แนวคิดแบบบูรณาการ โดยมีกลยุทธ์ 9 ด้าน ครอบคลุมทั้งการอนุรักษ์ธรรมชาติ การใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจ และการส่งเสริมสุขภาวะของประชาชน พร้อมทั้งบูรณาการการมีส่วนร่วมของภาครัฐและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในระดับต่าง ๆ

2) ฟินแลนด์ ส่งเสริมการจัดการป่าไม้โดยเจ้าของป่าอย่างยั่งยืนผ่านแนวปฏิบัติที่ดีที่สุด (Best Practices) ที่คำนึงถึงทั้งเศรษฐกิจ นิเวศวิทยา และวัฒนธรรม โดยมุ่งเน้นการจัดการป่าขนาดเล็กตามวงจรชีวิตของต้นไม้ และการรักษาความหลากหลายทางชีวภาพ

3) สวีเดน ใช้แนวทางกฎหมายที่ส่งเสริมการปลูกป่าทดแทนเพื่อรักษาพื้นที่ป่าและระบบนิเวศ โดยภาครัฐ เอกชน และประชาสังคมมีบทบาทร่วมกัน ส่งผลให้สามารถเพิ่มพื้นที่ป่าไม้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมสร้างงาน สร้างรายได้ และสนับสนุนเป้าหมายด้านสิ่งแวดล้อมของประเทศ

4) อินเดีย นำแนวคิดการจัดการป่าไม้โดยชุมชน (Joint Forest Management: JFM) มาใช้เพื่อฟื้นฟูป่าเสื่อมโทรม โดยให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการดูแลและใช้ประโยชน์จากป่าอย่างเป็นธรรม ซึ่งช่วยลดความขัดแย้ง เพิ่มรายได้ และเสริมสร้างจิตสำนึกด้านอนุรักษ์ แม้จะยังมีความท้าทายด้านการบริหารจัดการร่วมอยู่บ้าง

แนวทางการจัดการป่าไม้ของต่างประเทศล้วนมีจุดร่วมสำคัญ คือ การเน้นความยั่งยืน การมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ การสร้างสมดุลระหว่างการอนุรักษ์กับการใช้ประโยชน์ และการตอบสนองต่อความท้าทายของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ซึ่งเป็นแนวทางที่ประเทศไทยสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสมกับบริบทท้องถิ่น

1.3 แนวทางการจัดการป่าไม้ของประเทศไทย ประเทศไทยได้ขับเคลื่อนการจัดการทรัพยากรป่าไม้ด้วย โมเดลเศรษฐกิจ BCG (Bio-Circular-Green Economy) ซึ่งเป็นแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจที่เชื่อมโยงความหลากหลายทางชีวภาพ วัฒนธรรมท้องถิ่น และทรัพยากรธรรมชาติ เข้ากับวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มอย่างยั่งยืน โดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ภาคป่าไม้ภายใต้โมเดล BCG มุ่งเน้นการพัฒนาแบบครบวงจร ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ จนถึงปลายน้ำ โดยมี 5 องค์ประกอบหลักในการขับเคลื่อน ได้แก่ 1. โครงสร้างพื้นฐานและสิ่งจูงใจ เช่น พันธบัตรป่าไม้ การใช้ต้นไม้เป็นหลักทรัพย์ทางการเงิน และเขตเศรษฐกิจพิเศษไม้เศรษฐกิจ 2. ระบบกำกับดูแล ที่เอื้อต่อการปลูก การเก็บเกี่ยว และการค้าผลิตภัณฑ์จากป่า 3. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ให้มีความรู้ด้านการจัดการป่าอย่างยั่งยืน 4. ความร่วมมือแบบพหุภาคี ระหว่างรัฐ เอกชน สถาบันการศึกษา และชุมชน 5. ระบบตลาดและฐานข้อมูลไม้เศรษฐกิจ เพื่อเพิ่มศักยภาพการแข่งขัน

BCG ภาคป่าไม้ส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากป่าในรูปแบบที่หลากหลาย ทั้ง ไม้เศรษฐกิจ (Timber) และ ผลิตภัณฑ์ที่ไม่ใช่ไม้ (Non-Timber Forest Products) เช่น พืชสมุนไพร เห็ด น้ำผึ้ง และยางชัน พร้อมทั้งสนับสนุนกิจกรรมป่าชุมชน ป่ากันชน และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่ช่วยสร้างรายได้ให้กับชุมชนในระดับฐานราก นอกจากนี้ ป่าไม้ยังทำหน้าที่เป็น แหล่งดูดซับคาร์บอนตามธรรมชาติ (Carbon Sink) ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนเป้าหมายของประเทศในการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก สู่สถานะ ความเป็นกลางทางคาร์บอน (Carbon Neutrality) และการปล่อยคาร์บอนสุทธิเป็นศูนย์ (Net Zero Emissions) ในต้นทศวรรษที่ต่ำกว่าภาคเศรษฐกิจอื่น

โดยภาพรวม โมเดล BCG ในภาคป่าไม้เป็นเครื่องมือยุทธศาสตร์ที่สำคัญในการเปลี่ยนผ่านประเทศไทยไปสู่เศรษฐกิจสีเขียว (Green Economy) อย่างสมดุล ครอบคลุมทั้งมิติเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการดูแลรักษาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้อย่างยั่งยืน

1.4 ข้อจำกัดในการส่งเสริมการปลูกไม้มีค่าตาม พ.ร.บ.ป่าไม้ (ฉบับที่ 8) พ.ศ. 2562 พระราชบัญญัติป่าไม้ (ฉบับที่ 8) พ.ศ. 2562 มีเป้าหมายสำคัญเพื่อส่งเสริมให้ประชาชนและภาคเอกชนสามารถปลูกและใช้ประโยชน์จากไม้มีค่าได้สะดวกขึ้น โดยลดข้อจำกัดเดิมที่มุ่งเน้นการควบคุมไม้หวงห้ามในป่า อย่างไรก็ตาม ในการดำเนินการตามกฎหมายดังกล่าว ยังพบข้อจำกัดที่ต้องพิจารณาทั้งในระดับจุลภาคและมหภาค ดังนี้ 1. ระดับจุลภาค (ระดับผู้ปลูก/ครัวเรือน/หน่วยงานท้องถิ่น) ได้แก่ 1) สิทธิในที่ดิน: แม้กฎหมายจะอนุญาตให้ใช้ประโยชน์จากไม้ที่ปลูกในที่ดินที่มีกรรมสิทธิ์หรือสิทธิครอบครองตามกฎหมาย แต่ประชาชนที่อยู่ในที่ดินประเภทโฉนดพื้น ส.ป.ก, สทก., คทช. ยังไม่สามารถใช้ประโยชน์จากไม้ได้อย่างเต็มที่ ต้องรอความชัดเจนจากรัฐเพิ่มเติม 2) การครอบครองเลื่อยโซยนต์: แม้สามารถตัดไม้ในที่ดินกรรมสิทธิ์ได้ แต่การมีเลื่อยยนต์ต้องได้รับอนุญาตตาม พ.ร.บ.เลื่อยโซยนต์ พ.ศ. 2545 ทำให้เกิดภาระทางกฎหมาย และกระทบต่อการแปรรูปไม้ในระดับครัวเรือน 2. ระดับมหภาค (ระดับอุตสาหกรรม/นโยบาย) ประกอบด้วย 1. การค้าหรือส่งออกไม้: แม้ไม้ที่ปลูกในที่ดินที่ได้รับอนุญาตจะไม่ใช่ไม้หวงห้าม แต่หากต้องการ

จำหน่ายหรือส่งออก ยังต้องผ่านกระบวนการขอรับรองจากกรมป่าไม้ ซึ่งเพิ่มขึ้นตอนและภาระให้ผู้ประกอบการ 2. การแปรรูปไม้ในอุตสาหกรรม: การแปรรูปไม้ในปริมาณมากยังต้องได้รับอนุญาตตาม พ.ร.บ.โรงงาน และต้องรอความชัดเจนจากกฎหมายลูกอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

ดังที่กล่าวมานั้น แม้ พ.ร.บ.ป่าไม้ (ฉบับที่ 8) พ.ศ. 2562 จะช่วยผ่อนคลายข้อจำกัดในการใช้ประโยชน์จากไม้มีค่า แต่ยังมีอุปสรรคจากกฎหมายที่เกี่ยวข้องหลายฉบับและขั้นตอนทางราชการที่ซับซ้อน ซึ่งยังไม่เอื้อต่อการขยายตัวของอุตสาหกรรมไม้โดยรวม ดังนั้น ควรเร่งปรับปรุงกฎหมายและแนวปฏิบัติให้สอดคล้องและเป็นระบบมากยิ่งขึ้น เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนและเอกชนในภาคป่าไม้อย่างยั่งยืน

2. แนวทางการส่งเสริมการปลูกไม้เศรษฐกิจเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจ

คณะผู้วิจัยได้สังเคราะห์แนวทางการส่งเสริมการปลูกไม้เศรษฐกิจเพื่อสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับพื้นที่และระดับประเทศ ดังนี้

2.1 การประยุกต์แนวคิดวนศาสตร์ชุมชน (Social Forestry) และระบบวนเกษตร (Agroforestry) ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ป่าอย่างยั่งยืน โดยใช้แนวทางวนศาสตร์ชุมชนควบคู่กับระบบวนเกษตร เช่น การปลูกพืชผสมผสาน การเลี้ยงสัตว์ หรือ ประมงในสวนป่า เพื่อให้ประชาชนมีรายได้และสิทธิในที่ดินทำกิน ขณะเดียวกันภาครัฐสามารถเพิ่มพื้นที่ป่าและลดความขัดแย้งระหว่างชุมชนกับเจ้าหน้าที่

2.2 การกำหนดพื้นที่ป่าอนุรักษ์และป่าเศรษฐกิจอย่างชัดเจน ควรแบ่งพื้นที่ป่าออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ 1) *ป่าอนุรักษ์*: ป่าต้นน้ำ เขตอนุรักษ์ และอุทยาน ที่ทำหน้าที่หลักในการรักษาสมดุลสิ่งแวดล้อม 2) *ป่าเศรษฐกิจ*: พื้นที่ที่จัดไว้เพื่อการผลิตไม้มีค่าและการพัฒนาอุตสาหกรรมไม้ โดยส่งเสริมให้ภาคเอกชนและชุมชนท้องถิ่นมีบทบาทหลักในการปลูกและจัดการ ซึ่งช่วยสร้างรายได้และลดภาระภาครัฐ

2.3 การคัดเลือกพันธุ์ไม้เพื่อส่งเสริมการผลิตไม้เศรษฐกิจ พันธุ์ไม้ที่ควรส่งเสริมแบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่ 1) *ไม้โตช้า*: เช่น ไม้สัก แดง ประดู่ มีมูลค่าสูงแต่ใช้เวลาปลูกนาน เหมาะสำหรับรัฐและรัฐวิสาหกิจ 2) *ไม้โตเร็ว*: เช่น ยูคาลิปตัส กระถินเทพา ใช้เวลาปลูก 5-15 ปี เหมาะสำหรับภาคเอกชนและเกษตรกรรายย่อย โดยต้องเลือกพันธุ์ที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่และเป้าหมายการใช้ประโยชน์

2.4 การสร้างการมีส่วนร่วมและแรงจูงใจทางเศรษฐกิจ การพัฒนาอุตสาหกรรมไม้ควบคู่กับการปลูกป่าโดยภาครัฐเรือน ภาคเอกชน และภาคอุตสาหกรรม จะช่วยให้เกิดระบบเศรษฐกิจท้องถิ่นที่ยั่งยืน รัฐควรสนับสนุนด้วยมาตรการจูงใจ เช่น การลดหย่อนภาษีสำหรับพื้นที่ปลูกป่า การตั้งกองทุนปลูกป่าดอกเบญจตา การยกเว้นภาษีจากการลงทุนปลูกป่า การจัดระบบค่าตอบแทนบริการสิ่งแวดล้อม (PES) การประกันภัยสวนป่าเพื่อรองรับความเสี่ยงจากภัยธรรมชาติ

การส่งเสริมไม้เศรษฐกิจโดยใช้แนวคิดชุมชนเป็นฐาน การบริหารจัดการพื้นที่อย่างเป็นระบบ และการสร้างแรงจูงใจทางเศรษฐกิจ จะช่วยให้เกิดการปลูกป่าอย่างยั่งยืน ทั้งเพิ่มพื้นที่ป่าไม้

สร้างอาชีพ สร้างรายได้ และรักษาสมดุลสิ่งแวดล้อมได้ในระยะยาว ซึ่งเป็นแนวทางที่ประเทศพัฒนาแล้วได้พิสูจน์แล้วว่าได้ผลอย่างเป็นรูปธรรม

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษาวิจัยเรื่องแนวทางการจัดการป่าไม้มีค่าทางเศรษฐกิจเพื่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ผู้วิจัยได้มีประเด็นที่นำมาอภิปรายผลดังต่อไปนี้

จากผลการวิจัยที่แสดงถึงสถานการณ์ป่าไม้ของประเทศไทยซึ่งอยู่ในกลุ่มประเทศที่พื้นที่ป่าลดลง ทิศทางการหนุนเสริมการปลูกไม้มีค่าทางเศรษฐกิจตามโมเดลเศรษฐกิจ BCG ภาคป่าไม้แสดงให้เห็นแนวทางการพัฒนาศักยภาพการปลูกไม้เศรษฐกิจและกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสามารถเชื่อมโยงสู่บริบทเศรษฐกิจความสมดุลทางคาร์บอนได้ BCG ของภาคป่าไม้ได้ หรือกล่าวอีกนัยว่าอุตสาหกรรมป่าไม้สามารถนำสู่เศรษฐกิจคาร์บอนเป็นกลางภายใต้โมเดล BCG ภาคป่าไม้ รวมทั้งกระแสโลกมีการกลับมาใช้ไม้จากแหล่งที่มีการจัดการป่าไม้อย่างยั่งยืนที่เรียกว่า Sustainable Forest Management (SFM) มากขึ้น โดยต้องคำนึงถึงความสมดุลของภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม

ในขณะที่กรณีศึกษาการจัดการป่าไม้ของต่างประเทศ มีหลักการที่สำคัญ คือ การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องกับการจัดการป่าไม้ และได้มีการสร้างสิ่งจูงใจให้ภาคครัวเรือนและภาคเอกชนปลูกป่าขึ้นหลายประการ ผ่านการใช้เครื่องมือทางการเงิน การคลัง และด้านเศรษฐกิจศาสตร์ ผ่านกลไกการตลาด เช่น งดเก็บภาษีที่ดินที่ปลูกป่า งดเก็บภาษีต้นไม้ที่ปลูก ตั้งกองทุนปลูกป่าโดยการให้ระยะยาวดอกเบี้ยต่ำ การสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการปลูกสร้างสวนป่า ในบางส่วน ยกเว้นภาษีรายได้จากการเสียเงินค่าใช้จ่ายในการปลูกสร้างสวนป่าไม่โดยถือว่าเป็นเงินบริจาคการกุศล ออกกฎหมายคุ้มครองสิทธิป่าเอกชน การกำหนดให้มีประกันภัยสวนป่าเนื่องจากผลด้านลบจากภัยธรรมชาติ เพื่อลดความเสี่ยงจากการลงทุน

พื้นที่ทางการเกษตรและเกษตรกรของไทยส่วนใหญ่มักประสบปัญหาขาดทุนจากการทำการเกษตร สาเหตุหลักมาจากความเสี่ยงด้านภูมิอากาศและด้านการตลาด จำเป็นต้องสร้างความมั่นคงทางสิ่งแวดล้อมด้วยการเพิ่มพื้นที่สีเขียวให้เพิ่มขึ้น และเกษตรกรจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนไปปลูกพืชอื่นที่มีความมั่นคงกว่า ดังนั้นการปลูกไม้เศรษฐกิจเป็นคำตอบที่เหมาะสมประการหนึ่งของเกษตรกรและครัวเรือนภาคการเกษตร ในขณะเดียวกันประเทศไทยเข้าสู่สังคมสูงวัย การออมเพื่อวัยเกษียณจึงมีความจำเป็น แต่การออมในรูปเงินสดได้ผลตอบแทนต่ำ การปลูกไม้เศรษฐกิจจะเป็นการออมรูปแบบหนึ่งที่มีความเสี่ยงต่ำและมีต้นทุนต่ำ ให้ผลตอบแทนที่มั่นคงแก่เกษตรกร สอดคล้องกับกรณีศึกษาของต่างประเทศที่แสดงให้เห็นว่าแนวโน้มประเทศที่เจริญแล้วจะมีป่าของภาคเอกชนมากกว่าของรัฐบาล และรัฐถือว่าป่าไม้ที่สร้างขึ้นนั้นไม่ว่าจะเป็นป่าของรัฐหรือเปล่าของเอกชนต่างก็เป็นป่าไม้ของชาติ

สำหรับแนวทางการส่งเสริมป่าเอกชนของภาคธุรกิจและป่าชุมชนของประเทศไทยโดยการให้เอกชนได้มีส่วนร่วมในการสร้างเสริมสภาพป่าไม้ของประเทศไทยให้บรรลุเป้าหมายเร็วยิ่งขึ้น ป่า

เอกชนนั้นจะเกิดขึ้นได้โดยการมีภาคอุตสาหกรรมขึ้นรองรับ และการมีตลาดที่แน่นอน หรืออาจจะกล่าวในทางกลับกันได้ว่าการส่งเสริมอุตสาหกรรมที่ใช้ไม้เป็นวัตถุดิบในท้องถิ่น ป่าของภาคเอกชนก็จะเกิดขึ้นเองจากการลงทุนของผู้ประกอบการอุตสาหกรรมนั้น เพราะผู้ประกอบการอุตสาหกรรมสามารถควบคุมคุณภาพชนิดไม้ที่ต้องการและควบคุมปริมาณวัตถุดิบได้มากกว่าการพึ่งวัตถุดิบจากป่าธรรมชาติ กล่าวคือสอดคล้องทั้งด้านอุปสงค์และอุปทานของภาคป่าไม้ (Demand and Supply drive Industry) รวมทั้งภาคอุตสาหกรรมไม้เศรษฐกิจในปัจจุบันยังขาดแคลนแรงงานด้านนี้อีกจำนวนมาก การสนับสนุนผ่านมาตรการลดหย่อนภาษี กลไกการจ่ายค่าตอบแทนคุณระบบนิเวศ (Payment for Environmental Service: PES) การจัดทำเขตเศรษฐกิจพิเศษไม้เศรษฐกิจ รวมทั้งการพัฒนากระบวนการข้อมูลการส่งเสริมการปลูกป่า จะเป็นแนวทางสำหรับการแก้ปัญหาเหล่านี้และจะเป็นเครื่องมือเศรษฐกิจตัวใหม่ที่สามารถสร้างรายได้แก่ประเทศ

โดยภาพรวม บทความวิจัยแสดงถึงเป้าหมายในการเสนอแนวทางการพัฒนาและจัดการผลผลิตสวนป่าไม้มีค่าทางเศรษฐกิจที่มีต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจ กล่าวคือ 1) ส่งเสริมและสนับสนุนการผลิตไม้ให้เพียงพอต่อความต้องการใช้ภายในประเทศ 2) สนับสนุนให้มีการปลูกสร้างสวนป่าเป็นอาชีพที่มั่นคง และ 3) ต้องมีการสนับสนุนด้านวิชาการในการผลิต การจัดการ และการใช้ประโยชน์จากภาคอุตสาหกรรมป่าไม้ตลอดโซ่อุปทานอุตสาหกรรมป่าไม้ ดังนั้นการส่งเสริมการปลูกไม้มีค่าทางเศรษฐกิจของครัวเรือนและภาคเอกชนและป่าชุมชนสู่การพัฒนาเศรษฐกิจนั้น การกำหนดแรงจูงใจทางเศรษฐกิจเพื่อทำให้มีการปลูกสร้างสวนป่าไม้มีค่าทางเศรษฐกิจโดยหน่วยครัวเรือนและภาคเอกชนเข้ามาเกี่ยวข้องนั้นจะไม่เป็นการสูญเสียเปล่าประโยชน์ เพราะรัฐบาลไม่ต้องลงทุนในการปลูกสร้างสวนป่า ประชาชนมีงานทำ มีรายได้ และมีภาคอุตสาหกรรมเกิดขึ้น และผลพลอยได้ (Impact) ที่สำคัญคือ การรักษาความสมดุลของสิ่งแวดล้อมที่ได้รับจากสวนป่าไม้ ซึ่งส่งผลต่อด้านเศรษฐกิจ โดยที่การรักษาความสมดุลของสิ่งแวดล้อมจะเป็นหลักคิดที่สำคัญในการนำไปปฏิบัติและสร้างความเข้าใจร่วมกันของคนในสังคมต่อไป

องค์ความรู้ใหม่

งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาบริบท ความต้องการ และกลไกการส่งเสริมการปลูกไม้เศรษฐกิจของเกษตรกร ตลอดจนวิเคราะห์โอกาสและข้อจำกัดของพระราชบัญญัติป่าไม้ (ฉบับที่ 8) พ.ศ. 2562 และเสนอแนวทางขับเคลื่อนการปลูกไม้เศรษฐกิจเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน พบว่าเกษตรกรและหน่วยธุรกิจที่เกี่ยวข้องมีความต้องการเข้าร่วมโครงการปลูกไม้เศรษฐกิจในฐานะรายได้ระยะยาว อีกทั้งยังต้องการใช้ไม้เพื่อการอุปโภค และมีเจตนารมณ์ร่วมในการเพิ่มพื้นที่ป่า โดยมองเห็นประโยชน์เชิงเศรษฐกิจในอนาคต หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีแนวทางการส่งเสริมหลัก 2 ประการ ได้แก่ 1) โครงการส่งเสริมการปลูกไม้เพื่อเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ของกรมป่าไม้ 2) โครงการพัฒนาและจัดการสวนป่าเชิงพาณิชย์ รวมถึงการส่งเสริมอุตสาหกรรมไม้

ทั้งนี้ การปรับเปลี่ยนอาชีพจากพืชเชิงเดี่ยวสู่การปลูกไม้เศรษฐกิจ จำเป็นต้องมีการสนับสนุนเชิงนโยบาย ได้แก่ การลดข้อจำกัดทางกฎหมาย อำนาจความสะดวกในการอนุญาต

ส่งเสริมด้านการตลาด และพัฒนามาตรฐานการรับรองไม้เศรษฐกิจสากล (Forest Certification) เพื่อสร้างโอกาสในการส่งออก นอกจากนี้ การให้คำปรึกษาด้านวิชาการ การสนับสนุนแหล่งทุน และการรวมกลุ่มในรูปแบบสหกรณ์และเครือข่ายผู้ปลูกไม้เศรษฐกิจ ถือเป็นกลไกสำคัญที่จะช่วยเพิ่มพื้นที่ป่าเศรษฐกิจของประเทศ ตอบสนองความต้องการของอุตสาหกรรมไม้ภายใน และเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันระดับโลก

แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ไม้เศรษฐกิจแบบครบวงจร พ.ศ. 2561–2579 ของกรมป่าไม้ ซึ่งตั้งเป้าไว้ 3 ด้านหลัก ได้แก่ 1) การเพิ่มพื้นที่ปลูกไม้เศรษฐกิจไม่น้อยกว่า 26 ล้านไร่ 2) รายได้เฉลี่ยของเกษตรกรผู้ปลูกไม้ไม่น้อยกว่า 420,000 บาทต่อคนต่อปี 3) การเพิ่มผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคป่าไม้ไม่น้อยกว่า 2 ล้านล้านบาท ภายในปี พ.ศ. 2579 ทั้งนี้ บทเรียนจากต่างประเทศชี้ว่า “การมีส่วนร่วมของชุมชน” คือปัจจัยสำคัญในการอนุรักษ์และใช้ทรัพยากรป่าไม้อย่างยั่งยืน แนวคิดนี้สอดคล้องกับการส่งเสริมป่าชุมชนในประเทศไทย ซึ่งเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกระดับ พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้ภาคอุตสาหกรรมไม้เข้ามามีบทบาทในฐานะกลไกเศรษฐกิจสำคัญเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาอุตสาหกรรมไม้เศรษฐกิจของประเทศต่อไป

สรุปและข้อเสนอแนะ

สถานการณ์ป่าไม้ของประเทศไทยในปัจจุบันยังคงเผชิญกับความท้าทาย เนื่องจากมีพื้นที่ป่าเหลืออยู่เพียง 101.82 ล้านไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 31.47 ของพื้นที่ประเทศ ซึ่งจัดอยู่ในกลุ่มประเทศที่มีแนวโน้มพื้นที่ป่าลดลงอย่างต่อเนื่อง และแนวทางการจัดการป่าไม้ในระดับนานาชาติมีจุดร่วมสำคัญคือ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ควบคู่กับการใช้กลไกเชิงทางเศรษฐกิจ เพื่อสร้างแรงผลักดันในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้อย่างยั่งยืน ซึ่งเป็นแนวทางที่หลายประเทศยึดถือร่วมกัน

ในบริบทของประเทศไทย การพัฒนาภาคป่าไม้ได้ถูกบูรณาการเข้ากับโมเดลเศรษฐกิจ BCG (Bio-Circular-Green Economy) โดยเน้นการเพิ่มพื้นที่ป่าไม้ผ่านการส่งเสริมการปลูกไม้เศรษฐกิจ และการพัฒนาภาคป่าไม้เชิงนิเวศในทุกมิติ ตั้งแต่ระดับครัวเรือนและธุรกิจในพื้นที่ (จุลภาค) ไปจนถึงอุตสาหกรรมและนโยบายของรัฐ (มหภาค) ทั้งนี้ จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือของทุกภาคส่วนตลอดห่วงโซ่อุปทานของภาคป่าไม้ นอกจากนี้มีข้อเสนอแนะทางเชิงนโยบายในการส่งเสริมการปลูกไม้เศรษฐกิจเพื่อสนับสนุนการเติบโตทางเศรษฐกิจ ประกอบด้วย 4 แนวทางหลัก ได้แก่ 1) การนำแนวคิดวนศาสตร์ชุมชนมาใช้ในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ 2) การกำหนดพื้นที่เพื่อการอนุรักษ์ควบคู่กับการใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจ 3) การคัดเลือกและส่งเสริมพันธุ์ไม้ที่เหมาะสม 4) การสร้างระบบการมีส่วนร่วมที่เชื่อมโยงระดับจุลภาคและมหภาคอย่างเป็นรูปธรรม แนวทางเหล่านี้จะเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนอุตสาหกรรมไม้เศรษฐกิจของประเทศให้เติบโตอย่างยั่งยืน บนพื้นฐานของการอนุรักษ์ การใช้ประโยชน์อย่างสมดุล และความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม

ดังนั้นผู้วิจัยได้มีข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษาแบ่งออกเป็น 2 ด้านสำคัญ ได้แก่ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย และข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

เพื่อส่งเสริมการปลูกไม้เศรษฐกิจให้เป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ ควรมีการสนับสนุนทั้งจากภาครัฐและภาคประชาชน โดยเฉพาะการสร้างแรงจูงใจในการลงทุนปลูก สร้างสวนป่าทั้งในรูปแบบของเอกชนและป่าชุมชน ตัวอย่างมาตรการที่ควรดำเนินการ ได้แก่ การ จัดตั้งกองทุนส่งเสริมการปลูกป่าด้วยสินเชื่อบริหารระยะยาวที่มีอัตราดอกเบี้ยต่ำ การสนับสนุนค่าใช้จ่าย บางส่วนในการปลูกสร้างสวนป่า การยกเว้นภาษีสำหรับค่าใช้จ่ายในการปลูกป่าโดยถือเป็นเงิน บริจาคเพื่อสาธารณประโยชน์ รวมถึงการผลักดันกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิในที่ดินป่าเอกชน และ การส่งเสริมระบบประกันภัยสวนป่าเพื่อบรรเทาความเสี่ยงจากภัยธรรมชาติและระยะเวลาการ เจริญเติบโตของต้นไม้ที่ใช้เวลานาน

นอกจากนี้ ควรมีการกำหนดแนวทางการใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าไม้ของประเทศอย่างเป็น ระบบ โดยจำแนกพื้นที่ออกเป็น ป่าอนุรักษ์ และ ป่าเศรษฐกิจ อย่างชัดเจน ป่าอนุรักษ์ควรเน้น บทบาทในการรักษาต้นน้ำลำธาร ความหลากหลายทางชีวภาพ และความสมดุลของระบบนิเวศเพื่อ ประโยชน์สาธารณะ ขณะที่ป่าเศรษฐกิจควรได้รับการส่งเสริมให้เป็นพื้นที่ผลิตทรัพยากรไม้ที่ สามารถสร้างรายได้ระดับชาติ สนับสนุนการเติบโตของอุตสาหกรรมภายในประเทศ สร้างการจ้าง งาน และยังคงมีบทบาทร่วมในการดูแลสิ่งแวดล้อมในช่วงที่ดินไม้ยังไม่ถูกตัดหรืออยู่ระหว่างการ ปลูกทดแทน

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

2.1 การวิจัยการใช้ประโยชน์พื้นที่และการเลือกพันธุ์ไม้ให้เหมาะสม ควรศึกษาการใช้ พื้นที่ปลูกไม้เศรษฐกิจอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมุ่งเน้นการคัดเลือกชนิดและพันธุ์ไม้ที่เหมาะสมกับ สภาพพื้นที่ เพื่อเพิ่มผลผลิต ลดต้นทุน และส่งเสริมระบบการปลูกแบบผสมผสานที่ยืดหยุ่นตาม เงื่อนไขของแต่ละพื้นที่

2.1 การวิจัยด้านตลาดและการวางแผนการปลูกให้สัมพันธ์กับอุตสาหกรรม ควรมีการ วิจัยเชิงระบบเกี่ยวกับปริมาณความต้องการไม้ในภาคอุตสาหกรรม เพื่อวางแผนการปลูกให้ สอดคล้องกับความต้องการของตลาดทั้งในด้านคุณภาพและระยะเวลาการให้ผลผลิต โดยเน้นชนิด ไม้ที่มีศักยภาพทางเศรษฐกิจสูง

2.3 การวิจัยเพื่อการจัดการป่าเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน ควรศึกษารูปแบบการจัดการป่าที่ ส่งเสริมการผลิตไม้ในระยะยาวภายใต้หลักความยั่งยืน โดยคำนึงถึงคุณภาพของอุปสงค์และอุปทาน การเพิ่มผลผลิตต่อพื้นที่ และการส่งเสริมบทบาทของภาคเอกชนในการเข้าร่วมพัฒนาป่าเศรษฐกิจ อย่างมีส่วนร่วมและรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม

เอกสารอ้างอิง

กรมป่าไม้. (2566). รายงานโครงการจัดทำข้อมูลสภาพพื้นที่ป่าไม้ ปี พ.ศ. 2566. สืบค้นเมื่อ 11 มิถุนายน 2567, จาก <https://www.forest.go.th/land>

- กรมป่าไม้ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2566). แผนปฏิบัติราชการกรมป่าไม้ ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) กรมป่าไม้. สืบค้นเมื่อ 20 เมษายน 2567 จาก, https://www.forestinfo.forest.go.th//RFD_ActionPlan20year2561-2580%20fn.pdf
- กรมป่าไม้. (2562). คู่มือสำหรับประชาชน การปลูกไม้มีค่าทางเศรษฐกิจ. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ฟรี-วัน.
- บัณฑิต ศิริรักษ์โสภณ. (2561). การเมืองเรื่องป่าชุมชน: ปัญหาเชิงนโยบายและระบบกรรมสิทธิ์ร่วมในสังคมไทย. วารสารธรรมศาสตร์, 37(2), 146
- พระราชบัญญัติป่าไม้ (ฉบับที่ 8) พ.ศ. 2562. (2562, 16 เมษายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 136 ตอนที่ 50 ก. หน้า 106-110.
- พระราชบัญญัติสวนป่า แก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติสวนป่า (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2558. (2563, 18 กุมภาพันธ์). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 137 ตอนพิเศษ 37 ง. หน้า 12.
- พระราชบัญญัติสวนป่า พ.ศ. 2535. (2535, 13 มีนาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 109 ตอนที่ 20 ก. หน้า 7.
- มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (2554). ทรัพยากรป่าไม้. สืบค้นเมื่อ 20 เมษายน 2567, จาก <http://www.web.ku.ac.th/schoolnet/snet6/envi2/forest/forestn.htm>
- มูลนิธิสืบ นาคะเสถียร. (2561). รายงานสถานการณ์ป่าไม้ไทย 2560-2561. สืบค้นเมื่อ 2 พฤษภาคม 2567, จาก <http://www.seub.or.th/document/สถานการณ์ป่าไม้ไทย/รายงาน-สถานการณ์ป่าไม้>
- ศศิน เฉลิมลาภ. (2563). สถานการณ์ป่าไม้ประเทศไทย. สืบค้นเมื่อ 20 เมษายน 2567, จาก www.seub.or.th
- องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ (2561). แผนแม่บทองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580), สืบค้นเมื่อ 24 พฤษภาคม 2567, จาก <http://www.fio.co.th/fioWebdoc66/Y660125-1.pdf>
- Food and Agriculture Organization (FAO). (2020). State of the world's forests 2020: Forests, biodiversity, and people. FAO. Retrieved April 20, 2024, from <https://www.fao.org/state-of-forests>
- Johnson, M., & Carleton, B. A. (2017). Timber production for economic growth: A review of policies and practices in developing countries. Journal of Forest Economics, 58(2), 200-212.
- Royal Thai Government. (2020). Thailand's National Forest Policy: Progress and future strategies. National Forest Policy Secretariat. Retrieved April 20, 2024, from <https://www.forestry.or.th/policies>

- Smith, J. A., & Brown, R. T. (2019). Economic implications of forest management practices in Southeast Asia. *Journal of Environmental Economics*, 34(2), 155-167.
- Tan, P. K., & Lim, W. S. (2019). Promoting sustainable timber production through community-based forest management: A case study from Thailand. In *Proceedings of the International Conference on Forest Management* (pp. 101-110). Bangkok, Thailand.
- Thai Ministry of Natural Resources and Environment. (2019). Forestry Act (No. 8) B.E. 2562 (2019). Department of Forestry, Ministry of Natural Resources and Environment. Retrieved June 2, 2024, from https://www.forestry.or.th/act_8_2562
- Tunsaringkarn, S., & Lertnawapan, C. (2019). Forest management policies and their impact on sustainable timber production in Thailand. *Journal of Southeast Asian Forestry*, 24(1), 115-130.
- United Nations Environment Programme (UNEP). (2021). Sustainable forest management and economic development. UNEP. Retrieved June 2, 2024, from <https://www.unep.org/sustainable-forests>
- World Bank. (2018). Forests for economic development: Opportunities and challenges in Southeast Asia. World Bank Group. Retrieved June 2, 2024, from <https://www.worldbank.org/forests-southeastasia>